

Lucie Středové

Orientální tanec v kontextu západní a arabské islámské společnosti

Tanec jako významná součást arabsko-islámské kultury představuje sociální, estetický a etický fenomén, jenž se stal oblíbeným tématem rozsáhlých diskusí, ale jako předmět badatelského úsilí byl do nedávné doby přehlížen. Vývoj vztahu arabsko-islámské společnosti k tanci během 19. a 20. století přitom velmi zřetelně reflektuje změny, k nimž došlo v procesu jeho vnímání jakožto oblíbeného prostředku kolektivní a individuální zábavy.

Lucie Středová si zvolila téma orientálního tance pro svou diplomovou práci na základě zralé úvahy a přesvědčení o tom, že tato problematika zahrnuje mnoho zajímavých souvislostí a podnětů umožňujících badateli mnohostranně koncipovaný výzkum. Diplomová práce nese název *Orientální tanec v kontextu západní a arabské islámské společnosti*, a je rozdělena do osmi kapitol, úvodu a závěru; dále zahrnuje vyhodnocení dotazníku týkajícího se vztahu arabské islámské společnosti k orientálnímu tanci a tanečnicím v současnosti, a rovněž obrazovou přílohu ilustrující životní styl „orientálních“ tanečnic.

V Úvodu se diplomantka zabývá otázkou, proč zaujímá Egypt výjimečné postavení mezi ostatními arabskými/islámskými zeměmi, a to z hlediska vztahu k tanečnímu umění a těm, kteří se mu ve studovaném období věnovali. Důležitou součástí Úvodu jsou terminologické otázky vycházející ze základní koncepce diplomové práce, tj., zkoumání orientálního tance v rámci systému východních (orientálních) a západních hodnot.

První kapitola je zaměřena na teoretické i praktické aspekty konceptu orientalismu. Představy Západu o Orientu se staly východiskem pro obecné vnímání orientálního tance, v němž se odrážejí obdivné i kritické pohledy na tento druh umění. Objevování „tajemství“ Orientu zaujalo celou řadu cestovatelů a badatelů, kteří hledali nejen vědecké poznatky, ale i „exotiku“.

Druhá kapitola se věnuje postavení ženy v egyptské islámské společnosti 19. a 20. století. Poukazuje na to, že vzdělání představuje základní nástroj umožňující ženám dostat se z nucené izolace. Rodinné a manželské vztahy jsou hodnoceny jako oblast, jež prošla ve sledovaném období řadou výrazných změn, které ovlivnily život muslimských žen nejen v Egyptě. V této souvislosti je uvedena mj. detailní analýza rozvodů a jejich sociálních důsledků.

Obsahem třetí rozsáhlé kapitoly je vývoj orientálního tance jako živnosti v 19. a 20. století. V 19. století se orientální tanečnice řadily k pouličním umělcům (vedle akrobatů, klaunů, vypravěčů, tanečníků a zpěváků), kteří vystupovali před kavárnami a na tržištích. Tanečnice mohly předvést své umění také na různých rodinných oslavách a náboženských svátcích. Autorka zde uvádí nejen typologii tanečnic: *ghawāzī*, *'awālim* a *lidové orientální tanečnice*, ale i mužských tanečníků. Dvacáté století s sebou přineslo noční kluby a varietní divadla, zároveň se udržela tradice tanečních vystoupení během různých slavnostních příležitostí. Na výčet tanečních hvězd první i druhé poloviny 20. století navazuje charakteristika folklórní skupiny *Mahmūda Ridā*. Významnou součástí této kapitoly je analytický pohled na působení orientálních tanečnic ve filmu a detailní popis tanečnic nazývaných novodobé *'awālim*.

Čtvrtá kapitola zachycuje vztah arabské islámské společnosti k orientálnímu tanci představujícímu zdroj obživy i prostředek soukromé zábavy. Badatelka velmi precizně vystihla charakter neprofesionálního tance pěstovaného v soukromí, jakož i kulturní a sociální kontext jeho provozování. Důležitou úvahou vyslovenou právě v této kapitole je hledání odpovědi na otázku, zda je či není orientální tanec umění.

V páté kapitole se diplomantka zaměřuje na sociální status orientálních tanečnic. Obecnou platnost má tvrzení, že tanečnice pocházely a pocházejí z nižších společenských vrstev, jakož i konstatování, že na Západě je tanec vnímán jako erotický, zatímco v islámské společnosti je jako erotické vnímáno ženské tělo. Navíc spojování orientální tanečnice s prostitutkou je příčinou nelichotivé pověsti žen vykonávajících tuto profesi.

Tématem šesté kapitoly je sebereflexe orientálních tanečnic, opírající se o jejich výpovědi získané ve druhé polovině 20. a na začátku 21. století. Názory tanečnic se liší nejen podle jejich materiálního a rodinného zázemí, ale i věku, tj. doby, v níž se této činnosti věnovaly. Patrný rozpor mezi profesní a osobní morálkou doprovází každou orientální tanečnici žijící v arabské islámské společnosti.

Sedmá kapitola se věnuje počátkům orientálního tance na Západě. Fantazijní představy jeho obyvatel se promítly do imitace orientálního tance zvaného *hootchy coochy*. Spojením představ o orientální tanečnici a americkém sex symbolu vznikla na počátku 20. století taneční legenda známá pod názvem *Little Egypt*.

V osmé kapitole se autorka zabývá problematikou rozkvětu orientálního tance na Západě. Po 2. světové válce v něm začaly americké ženy vidět synonymum sexuální svobody a ženské síly, popř. i plodnosti. V 60. letech vznikl americký taneční styl *Tribal* napodobující způsob tance egyptských pouličních tanečnic v 19. století. Jedná se tak o moderní západní taneční styl inspirovaný orientálním tancem.

Otázky a podněty:

1. Typologie tanečnic je pozoruhodné téma, s nímž se setkáváme v dějinách arabské/islámské kultury a civilizace. Termínem *ghawāzī* jsou skutečně nazývány tanečnice z nejnižších společenských vrstev, „cikánky, divošky, ženy volných mravů“; označení *'awālim* se však v egyptské společnosti 19. a 20. století používá pro ženy nevzdělané, žijící v komunitách, které se zabývají tancem, zpěvem a jinými druhy umění. Lze předpokládat, že citovaná literatura odkazuje na *'awālim* v době Abbásovské, kdy se jednalo o všestranně vzdělané umělkyně. Je mezi uvedenými tvrzeními rozpor?
2. Egyptská filmová i televizní tvorba věnuje značný prostor orientálním tanečnicím. Je možné uvést filmy *Šāri' al-hubb* (v hlavních rolích *Sabāh a 'Abd al-Halīm Hāfiz*), *Challi bālak min Zūzū* (v hlavní roli *Su'ād Husnī*), v nichž vystupuje *'alma* buď jako prostá tanečnice nebo jako *'usta*. Televizní seriál *Ahlām 'ādīja* (v hlavní roli *Jusrā*) přivádí na obrazovku *'almu* zlodějku. Pro publikaci této diplomové práce navrhuji více zohlednit filmovou tvorbu.
3. Jak působí na diváka dvojí život orientální tanečnice? Příkladem může být profesionální cesta *Fīfī 'Abdo*, dnes představitelka řady vážných dramatických rolí.

Diplomová práce **Lucie Středové *Orientální tanec v kontextu západní a arabské islámské společnosti*** je hodnotnou původní studií, která vychází ze znalosti reprezentativního souboru pramenů a odborné literatury; je dokladem autorčina širokého odborného záběru zahrnujícího nejen arabskou/islámskou kulturu, ale i teorii a dějiny tanečního umění. Splňuje všechny nároky kladené na získání magisterského titulu. Navrhuji hodnocení známkou „výborně“.

V Praze, 12. 9. 2011

Doc. PhDr. František Ondráš, PhD.,
oponent